

Kolymské denníky

Jacek
Hugo-Bader

absynt
prekliati/reportéri

S hrôzou si uvedomujem
že som tu už piaty deň, ale
od príchodu som sa ešte
ani raz nesmial

~~absynt~~

Jacek
Hugo-Bader
Kolymské
denníky

Preklad: Patrik Orišek

Prekliati reportéri
Absynt 2017

© Vydavateľstvo Absynt
Text © 2011 Jacek Hugo-Bader
Cover Art © Pavlína Morháčová

ISBN 978-80-89845-84-2

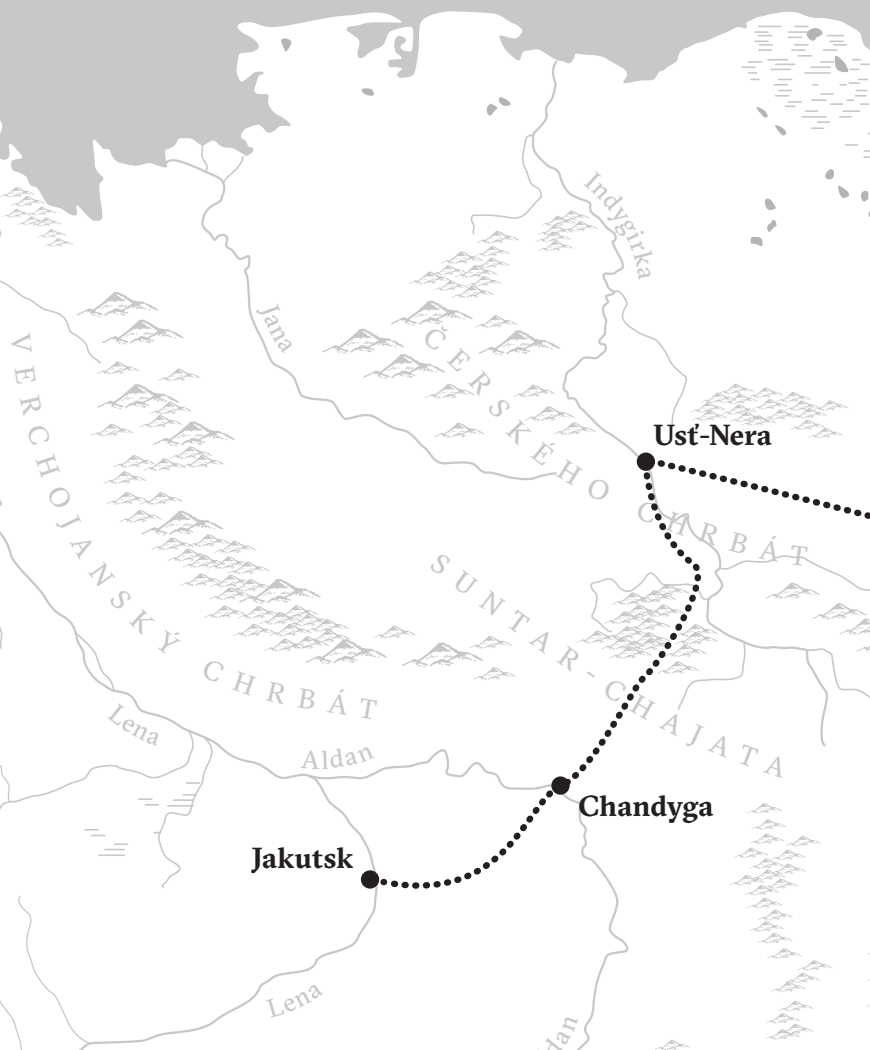
Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

Anne a Tomkovi

NOVOSIBÍRSKE OSTROVY

VÝCHODOSIBÍRSKE
MORE

Jakutsk

Chandyga

Ust'-Nera

VERCHOJANSKÝ

CHRÁT

SUNTAR-

CHAJATA

ČERSKÉHO

ČYRBÁT

Lena

Aldan

Lena

Aldan

Indygirka

Jana

ČUKOTSKÉ MORE

ČUKOTKA

Kolyma

Susuman

Jagodne

Debin

Magadan

KAMČATKA

OCHOTSKÉ
MORE

Šamanka Dora – namiesto úvodu

S nekonečne dlhým chrčaním vťahuje sople do hrdla. Premýšľam, čo s nimi spraví. Vypľuje ich do popolníka, do fiku, do koša na smeti? Alebo ich prehltne?

Ediij Dora vstane a rozhliadne sa, nejasne gestikuluje, preto jej naša prekladateľka (duchovia dovoľujú Dore rozprávať iba po jakutsky) zdvorilo podáva hárok papiera. Učiteľka z neho spraví kornútok a vypľuje doň obrovský zelený chrchel, ktorý jej dlho visel na veľkých perách ako horúci cencúľ.

To je dobrá príležitosť, aby som vám vysvetlil štruktúru a obálku tejto knihy. Prečo má tri časti, prečo je tmavozelená a prečo sú na nej zlaté písmená. Dora Ediij to videla očami duše už pred rokom.

V občianskom preukaze má meno Fedora Innokientevna Kabiaková. Ediij je šamanka, učiteľka, liečiteľka, doslovne „Staršia sestra“. V Jakutsku ju tak nazvali, keď nemala ešte ani dvadsať rokov. Je to veľmi vzácny, takmer náboženský titul, ktorý človeku udeľuje ľud.

Píšem iba piaty odsek knihy, ale zlaté písmená a zelenú obálku mám už s vydavateľstvom dohodnuté. Trochu krútili hlavou, vraj kniha bude vyzeráť ako Korán, ale napokon som ich presvedčil, že Ediij Dora vie lepšie. Ona vie všetko. Aj to, kedy zomriem, aký strom rastie pred mojím domom, čo si myslím, aj to, kedy bude kniha hotová. Presne jedenásť mesiacov po našom stretnutí, teda v decembri roku 2011. A keby mi práca nešla od ruky, mám vyjsť z domu a nakrmiť ten môj strom. Bude v ňom jej duch. Ale ešte

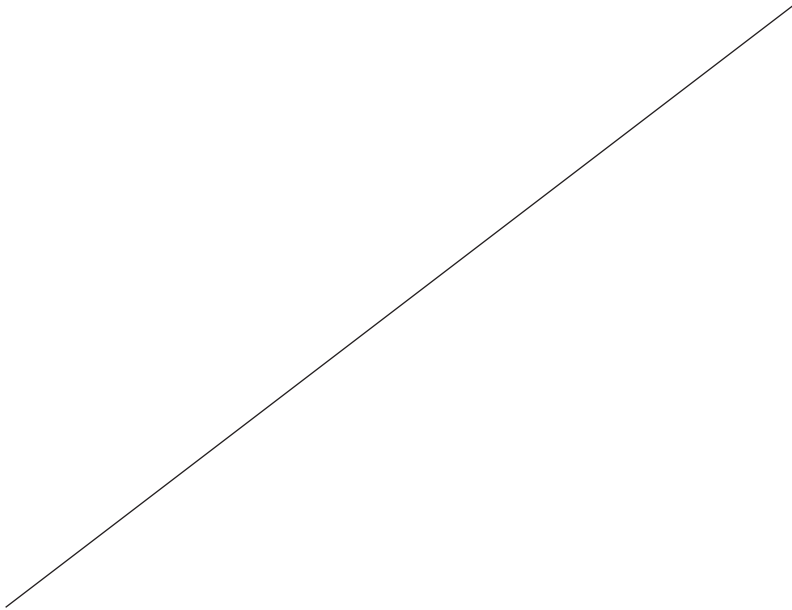
lepšie bude ísť k matičke rieke tečúcej cez mesto, v ktorom bývam a aj tú nakrmiť. Kusom chleba, trochu mäsa, masla a mlieka, ktoré nechám ako obeť na jej brehu a hneď sa mi bude lepšie písať.

„Ale rádím vám, aby ste písali čo najjednoduchšie,“ hovorí Dora. „Aj o mne. A nie príliš veľa. Lebo takmer ničomu nerozumiete.“

Po hodine je kornútok naplnený zeleným hlienom.

„Viem, že stále premýšľate o tom, či nie som chorá,“ číta Dora v mojich myšlienkach. „To, čo držím v rukách, som vytiahla z teba. Sú to zlé skúsenosti z cesty, ktorú si práve ukončil, zlé spomienky, zlí ľudia, slabosť, choroby, vodka, strach, únava. Očistila som ťa. A spolu s tebou aj všetkých tých, čo si tvoju knihu prečítajú, ale nebudú z nej mať radosť. Pozri sa, koľko sa toho nazbieralo.“

Nakoniec praktická rada. Knihu nemusíte čítať od začiatku do konca. Aby ste so mnou prešli celú cestu postačí, ak si prečítate *Denník*, teda každú druhú alebo tretiu kapitolu. Ale to najlepšie, čo ma na nej stretlo, teda ľudia a obsah kornútku s hlienmi, som opísal v ostatných kapitolách.

Prvá časť: Syndróm mlčania

*Kladivo a kosák –
to je náš sovietsky znak.
Ale či kuješ, či kosíš,
s holou ríťou chodíš.*

„Bál si sa?“

„Vôbec nie. Veď zomieram.“ Rehotal som sa ako hlupák, ale on sa neurazil, pretože mnoho ľudí týmto spôsobom reaguje na stres. Aj ja to niekedy robím. Na ospravedlnenie dodám, že som si práve v tej chvíli spomenul na starý český alebo poľský vtíp o Pepíkovi Vondráčkovi, ktorý hovoril o komunistoch „Já se jich nebojím, já mám rakovinu.“

A Ivan Ivanovič mal choré srdce a termín, teda niekoľko týždňov, možno mesiac, pred sebou. Tak aspoň hovorili lekári. Zomieral, a preto sa ako jediný nebál a nenajebal sa ako naši kamaráti. Nevedel som, že som sa tiež mal, že je predo mnou sedem najhroznejších minút v mojom živote a že sa budem báť oveľa viac ako vtedy, keď počas prvej vojny v Čechensku Rusi zaútočili na mesto Šali a ja som z neho nestihol utiecť spolu s civilným obyvateľstvom.

Odkiaľ viem, že to trvalo iba sedem minút? Pretože pri nasadaní do malej loďky som zapol diktafón, ktorý odmeral dĺžku celej udalosti. Vypol som ho až na druhom brehu. Teraz počujem, že keď ľadové kryhy unášané prúdom so strašným rachotom narážali zo všetkých strán do kovového trupu, všetci mlčali, akoby boli zakliati, motor na najvyšších obrátkach hučal ako šialený a ja som sa hystericky smial.

Tak vyzerala naša plavba cez mohutnú sibírsku rieku Aldan v posledných dňoch októbra minulého roka.

Prečo o tom rozprávam? Pretože si myslím, že treba mať rakovinu, ťažko choré srdce alebo hlavu, aby tu človek chcel žiť. Nemať absolútne čo stratiť alebo nenájsť žiadne iné vý-

chodisko, aby sa dokázal udomáčniť na tomto póle surovosti. Takto ľudia hovoria a píšú o Kolyme. Inokedy o nej hovoria ako o najväčšej hrôze dvadsiateho storočia, najstrašnejšom, najprekliatejšom a najvzdialenejšom ostrove v súostroví Gulag, jeho najsurovšom póle, ako o ruskej Golgote, bielom krematóriu, arktickom pekle, mrazivom koncentračnom tábore bez pecí, alebo ako o priemyselnom mlynčeku na mletie mäsa a drvenie kostí.

Vedeli ste, že ľudské mäso chutí ako mäso zo soba, že je veľmi jemné, chudé a trochu sladké? Nevieť, odkiaľ to vedia miestni. Predpokladám, že je to súčasť poznania, ktoré prechádza z generácie na generáciu. Vraví sa, že polovica súčasných obyvateľov Kolymy sú potomkovia zekov, bývalých väzňov z lágrov, druhá alebo tretia generácia. Zek (v sovietskych spisoch zapisovaný ako z/k) je skratkou slova zaključonnyj, zavretý, teda väzeň. Zekovia, čo utekali z tábora, občas brali so sebou do tajgy slabšieho spoluväzňa. Boli to tzv. „úteky s desiatou“ alebo s „kravou“, ktorá ochotne šla za tým, kto ju napokon zjedol.

Ale vráťme sa k mäsu. To iste kvôli podobnej chuti sú miestne medvede také nebezpečné. Ich pochúťkou sú soby a človek je pre ne ako sob, ktorý nemôže behať, obeť bez parohov, farbavé nemešlo, ľahká korisť. A keď raz taký macko ochutná človeka, nechce už nič iné. Odnechce sa mu behať po horách za sobmi a losmi, oberať čučoriedky a jarabinu, zbierať hriby a vyberať smetné koše. Bude sa radšej motať pri Kolymskej ceste, pri ľudských sídlach, pri táboroch zlatokopov.

Koľko príbehov som sa o nich napočúval! Napríklad ten o baníkovi zo Susumanu, ktorý stál na ceste, lebo dostal defekt, a keď zbadal medveďa, zavrel sa v aute. Zúrivé zviera roztrhalo plechovú strechu a vytiahlo svoju obeť ako mletú bravčovinku z konzervy. Také medvede tu nazývajú šatun. Po rusky to znamená „tulák“, ale na Kolyme je to slovo vyhradené pre šialené medvede – ľudozrúťov.

V poslednom desaťročí bol najväčší rozruch okolo šatuna, ktorý celé roky vyčíňal pri Kolymskej ceste vo Verchojanských horách. Bol to samec veľký ako tank, skutočný netvor, živý stroj. Nebolo možné si ho pomýliť, lebo chodil s kovovou obručou na krku.

Na Kolyme chytajú medvede do kovových pascí a ten náš sa pred rokmi do jednej z nich chytil. Lovci prišli po niekoľkých dňoch. Bol to otec s dvoma synmi. Medveď visel na slučke vo veľkej jame, ktorú pod sebou vyhrabal pazúrami, keď sa zúrivo pokúšal oslobodiť. Ešte žil. Lovci si sadli a začali fajčiť. S radosťou pozorovali ako sa zviera zmieta v krčoch. Tešili sa z jeho utrpenia. Potom rozložili oheň, dali v kotlíku zovrieť vodu na čaj, zjedli sušenú rybu. Napokon otec povedal synom, aby mu podali pušku.

Z niekoľkých krokov namieril medveďovi na hrdlo a vystrelil.

Trafil oceľovú obruč, ktorou bolo zviera pripevnené k stromu. Medveď ho roztrhal na márne kúsky, potom chytil syna, ktorý otcovi podal pušku. Tak sa z neho stal šatun. Druhému chlapcovi sa podarilo ujsť.

Dlhé roky verchojanský šatun poľoval na ľudí a ľudia na neho. Dokonca aj z lietadla.

„Stretol som ho pri Šamanovom potoku,“ povedal Jura. „Vyšiel som z kabíny nabrať si vodu na čaj. Po ceste som ešte na chvíľu vyliezol na cisternu, aby som sa presvedčil, či sú veká dobre zatvorené. Už-už som chcel zoskočiť, keď som si v poslednej chvíli všimol, že na mňa dole čaká. Prišiel nečakane a ticho ako duch. Hneď som ho spoznal.“

Veziem sa s Jurom v jeho kamaze s cisternou z Ust'-Nery do Chandygy. Je to najťažší, najvzdialenejší a najmenej frekventovaný úsek na Kolymskej ceste. Môj šofér sa ako vždy na noc zastavuje pri Šamanovom potoku na 1459. kilometri vo Verchojanských horách.

„Bol koniec apríla,“ pokračuje v rozprávaní Jura a nalieva do pohárov vodku. „V noci tu teplota padá niekoľko desia-

tok stupňov pod nulu a ja som tam stál len vo svetriku, bez rukavíc a čiapky, pretože som vyšiel von iba na chvíľu. Preskočil som z cisterny na kabínu a zo strechy som sa pokúšal dočiahnuť kľučku a zhora vklíznuť dnu. Ale on akoby čakal len na to, postavil sa na zadné laby a skúsil ma chytiť. Bol obrovský, bez problémov dosiahol až na strechu. Vedel, že skôr či neskôr z nej budem musieť zísť.“

Jura našiel vo vrecku zapaľovač, podpálil umelohmotnú fľašu na vodu, ale medveď sa ohňa nezľakol. Bol to skutočný diabol a nie zviera! Len prednedávnom sa zobudil zo zimného spánku, preto bol zúrivo hladný. Celú noc obchádzal nákladiak a čakal, kým ten človek zamrzne a spadne mu k labám. Mal čas, týmto úsekom prechádzalo za deň iba niekoľko aut, ale v noci žiadne.

Jura desať hodín skákal na streche svojho kamazu, robil drepy, kľuky, boxoval s tieňom, ale napokon mu došli sily a zaspal na mraze. Pred smrťou ho zachránilo zlostné trúbenie. Videl, ako sa šofér v obrovskom nákladiaku KrAZ pokúša rozvalcovať medveďa, ale ten bol rýchlejší a šikovne sa vyhol nárazníku. Záchranca pristavil autá korbami k sebe a Jura vklízol z druhej strechy dnu do teplej kabíny. Auto tam stálo celú noc s naštartovaným motorom.

„Omrzli mi vtedy ruky,“ hovorí a podáva mi prázdnu fľašu. „Na mraze ma vždy začnú bolieť.“

„Ak si myslíš, že pôjdem po vodu, mylíš sa.“

„Daj pokoj! Vraj ho pred dvoma rokmi zastrelili. Hovorí sa, že mal na svedomí trinásť ľudí.“

Každý večer si na ceste píšem *Kolymský denník*, ktorý sa spolu s fotografiami pokúšam každý deň posilať v skrátenej forme na portál Wyborcza.pl. Je tam dodnes, počítaču stačí povedať, že ide o *Kolymský denník*. Vráťme sa však o štyri týždne späť tak, ako sa patrí, na začiatok mojej cesty, k sobote 18. septembra 2010.

Magadan. Polovica septembra. Na kopcoch za mestom je už sneh.